

Skilda världar

Tio år med en gruppverksamhet för barn som har skilda föräldrar

Författare: Anna Jakobsson Lund & Ingegerd Gavelin

Rapport: nr 2009:4

ISSN 1653-2414 ISBN 978-91-85613-32-8

Förord

För en tid sedan tog Karin Larsson vid socialtjänsten i Sundsvall kontakt med FoU Västernorrland för att diskutera hur de kunde få hjälp med att utvärdera och dokumentera det arbete som de varit pionjärer med i Sverige. Hennes tankar var att kunna intervjua de ungdomar som var de första att gå denna utbildning och se om de minns något och vad de i så fall minns.

Denna första kontakt ledde fram till den här rapporten. Under tiden som rapporten har färdigställts har flera medarbetare vid FoU Västernorrland varit inblandade. Intervjuerna med personalen, deltagarna och deras föräldrar gjordes av Eva Sundström och Eva Rönnbäck. Sammanställningen av rapporten står dock Anna Jakobsson Lund och Ingegerd Gavelin för.

Stort tack till alla före detta deltagare som ställt upp och gett sin syn på verksamheten.

Innehåll

Inledning	4
Studiens tillvägagångssätt	4
Teoretiska utgångspunkter	5
Skilsmässor i Sverige – från anomali till normalitet	5
Skilsmässor – hur påverkar de barnen?	5
Att stötta barn i kris – individ och grupp	7
Problem med gruppverksamhet för barn	13
Sammanfattning	13
Skilda världar	15
Bakgrund	15
Verksamhetens uppdrag och syfte	15
Arbetsätt	16
Verksamhetens utveckling	16
Läroprocessen	17
Att överleva ett decennium	18
Barnens intryck och uppfattning	19
Verksamheten	19
Effekter av verksamheten	20
Föräldrarnas intryck och uppfattning	22
Verksamheten	22
Effekter av verksamheten	22
Slutsatser	24
Vilken påverkan har verksamheten på barnen som deltar?	24
Hur har verksamheten överlevt i tio år?	25
Litteratur	26
Bilaga 1	
Bilaga 2	

Inledning

Sedan drygt tio år tillbaka bedriver Familjerättsgruppen i Sundsvall en barngruppsverksamhet som kallas Nya möjligheter i Skilda Världar. Verksamheten är öppen för alla barn till föräldrar som inte lever tillsammans. När verksamheten startade var den unik i sitt slag i Sverige, och den har fått många efterföljare i andra kommuner.

I denna rapport beskrivs verksamheten med syftet att förklara dels vilka förtjänster verksamheten kan ha för de barn som deltar, dels vilka faktorer som kan ha lett fram till att verksamheten har överlevt i mer än ett decennium.

Studiens tillvägagångssätt

De delar som berör barnens och föräldrarnas upplevelser bygger på enskilda intervjuer. Tio intervjuer gjordes med personer som deltagit i barngrupperna för tio, fem eller två år sedan. Det innebär att de intervjuade i dagsläget är olika gamla, från unga vuxna till barn i tioårsåldern. Åtta intervjuer gjordes med föräldrar som hade barn i barngrupperna under den aktuella tiden.

Med hjälp av personalen som håller i grupperna valdes 50 deltagare ut. Brev skickades till vårdnadshavaren där de som ville delta i studien ombads höra av sig. De som hörde av sig kontaktades sedan av personal från FoU Västernorrland och intervjuer med både föräldrar och barn bokades in.

Intervjuerna genomfördes med hjälp av ett fastslaget intervjuschema, som det gjordes få avvikelser från. De hade således en relativt hög nivå av struktur, även om de inte var helt strukturerade. Frågorna rörde upplevelser om minnen från verksamheten så väl som bedömningar av vilken effekt verksamheten gett. De frågor som användes finns i bilaga 1.

Utöver intervjuer med barn och föräldrar gjordes en gruppintervju med personalen som idag arbetar med verksamheten samt en enskild intervju med chefen för verksamheten. Dessa intervjuer tog upp verksamhetens upplägg och utveckling under den tid som den har funnits.

Teoretiska utgångspunkter

Skilsmässor i Sverige – från anomali till normalitet

Under 1970-talet ökade antalet skilsmässor i Sverige, från att ha legat mellan 8 000 och 9 000 per år på 1950-talet till mellan 20 000 och 25 000 per år. Under lång tid innebar också en skilsmässa automatiskt att mamman fick vårdnaden. Om föräldrarna var gifta fick kvinnan vårdnaden i 85-90 procent av fallen, om förhållandet varit ett samboförhållande var det ännu ovanligare att vårdnaden tillföll mannen. (Öberg 2002)

1983 genomfördes en lagändring som innebar att föräldrar som skildes automatiskt fick gemensam vårdnad om barnen. Trots att denna lagändring innebar att den stora majoriteten av skilda föräldrar hade gemensam vårdnad om sina barn var ett växelvis boende där barnen spenderade lika mycket tid hos båda föräldrarna ovanligt in på 1990-talet, då endast tio procent bodde lika mycket hos båda föräldrarna. (Öberg 2002)

Skilsmässor – hur påverkar de barnen?

Det ökade antalet skilsmässor gör att det inte längre är något ovanligt att leva i en familj som skiljer sig från kärnfamiljen. Att flera barn idag lever i någon typ av växelvis boende kan göra att barn till skilda föräldrar har lika god kontakt med båda föräldrarna som barn i kärnfamiljer. Det finns dock fortfarande faktorer i skilsmässan och den splittrade familjen som kan påverka barnen, på kort och lång sikt.

En skilsmässa innebär ofta någon typ av konflikt. Studier av barn visar att barn i kärnfamiljer där föräldrarna ligger i konflikt med varandra mår sämre än barn i splittrade familjer där det inte förekommer konflikt. Barn kan dock påverkas mycket av konflikter som fortsätter trots en skilsmässa. Detta beror delvis på att barnet då blir det som blir kvar att ha konflikt kring, vilket kan få konflikten att kretsa kring, och påverka, barnet mer än den gjorde innan skilsmässan. (Öberg 2002)

När det gäller kontakten med föräldrarna visar studier att personer som är så kallade ”besöksföräldrar” ofta förlorar kontakten med sina barn. Nästan vart tredje barn som lever med ensamstående mamma träffar aldrig sin pappa. Att leva större delen av tiden med en förälder innebär en fast punkt för barnet, men också i många fall sämre kontakt med en förälder. Det fanns tidigare en oro för att så kallat växelvis boende skapade en otrygghet hos barnen, men studier har visat att barn verkar vara fullt kapabla att ha två hem. Förutsättningarna för kontakt med båda föräldrarna förbättras också. (Öberg 2002)

Många teorier kring barns utveckling och familjestrukturer har tidigare betraktat skilsmässa som en potentiellt traumatisk upplevelse i ett barns liv, och något som kan störa dess utveckling. (Wadsby 1993) Vuxna som upplevt skilsmässa i barndomen ansågs uppleva känslomässiga problem såsom, svårigheter att lita på andra, närhetsproblematik, låg självkänsla och längtan till stabilitet. (Berman 1992)

Idag ser man inte separation i sig som en riskfaktor för barns psykiska hälsa. Däremot vet man att osämja, konflikter och dålig kommunikation mellan föräldrar är en stark riskfaktor för ogynnsam social och känslomässig utveckling hos barn. (Socialstyrelsen 2003) Enligt vissa uppgifter har ca 25 procent av separerade föräldrar en så hög konflikt-nivå flera år efter skilsmässan att det inverkar menligt på barnet. 25 procent av barnen påverkas inte negativt av konflikter och 50 procent ligger någonstans där emellan. (Allmänna barnhuset)

Många undersökningar visar att långvariga psykiska påfrestningar och upprepade negativa livshändelser i familjen ökar risken för psykisk ohälsa hos barn. Skilsmässan i sig kanske inte har så allvarlig betydelse. (Skolverket, 2004) För många barn kan separationen innebära en lättnad om den innebär ett slut på föräldrarnas konflikter. Men om skilsmässan kombineras med att barnet tappar kontakten med en förälder eller konflikterna fortsätter mellan föräldrarna innebär det långvariga psykiska påfrestningar. Om barnet förlorar kontakten med en förälder kan också relationen med andra viktiga människor, t ex farföräldrar och kusiner brytas. Därmed ökar risken också för andra negativa livshändelser, t ex att julfirande och andra högtider blir plågsamma och att barnen tar på sig för mycket ansvar för att undvika konflikter mellan föräldrarna.

Forskning har också visat att separation för många föräldrar innebär försämrade ekonomiska villkor och andra stora sociala förändringar, t ex i bostadsstandard, för båda föräldrarna. Även detta innebär en riskfaktor för barn. (Allmänna Barnhuset, 2001)

En studie av 113 svenska barn som genomgick skilsmässa visar att barn klarar av sina föräldrars skilsmässa utan allvarlig psykisk påverkan i många fall. På både lång och kort sikt påminner skilsmässobarns psykiska hälsa om barns som har sammanboende föräldrar. Även när det gäller studieresultat verkar det inte finnas någon signifikant skillnad mellan barn till skilda föräldrar och andra barn. (Wadsby 1993)

När barnens hälsa påverkas har det ofta koppling till föräldrarnas psykiska ohälsa eller alkoholmissbruk, snarare än till skilsmässan. De föräldrar som påverkas negativt av skilsmässan kan i sin tur påverka sina barn. Män tenderar att uppleva skilsmässan och livet efter skilsmässan som mer negativt än kvinnor. (Wadsby 1993)

En nyligen genomförd studie visar att barn som upplevt mycket konflikter mellan sina föräldrar har tvingats agera medlare eller budbärare mellan föräldrarna. Barnen har varit rädda att såra någon av föräldrarna och har därför valt att inte säga vad de själva tycker. Det har inneburit att barnen inte haft något inflytande över sin situation. I förlängningen har de starka lojalitetskänslor som utvecklats hos barnen, också präglat deras liv i vuxen ålder. (Ahlberg 2009)

I forskning kring barns utveckling talar man idag inte längre så mycket om enskilda faktorerets betydelse utan menar att riskfaktorer kan vägas upp av skyddsfaktorer. Begreppet *resiliens* innebär en förmåga till återhämtning och motståndskraft mot påfrestningar. Ett barns resiliens påverkas av omgivningen och förändras över tid. Till det som påverkar barnets resiliens i svåra familjesituationer hör t ex

- En personlig läggning som hjälper barnet att väcka positiva reaktioner hos närmaste vårdgivarna
- En förmåga och vilja att effektivt använda de anlag de har, t ex att planera studier och egna arbetsuppgifter
- Att föräldrarnas attityd speglar omtanke och omsorg, som ger barnen självkänsla.
- Att andra stödjande personer finns
- Att möjlighet till förändring öppnat sig vid viktiga övergångar i livet, t ex från skola till arbetsliv. (Forinder – Haglund, 2008 s 93)

Att stötta barn i kris – individ och grupp

Stödgrupper för barn i olika livssituationer har funnits i USA sedan lång tid tillbaka och introducerades av Ersta Vändpunkten i Stockholm under 1980-talet. Den metod som då användes var ”Children Are People Too”. Gruppverksamhet för barn i missbrukarfamiljer har sedan fortsatt att utvecklas för svenska förhållanden, och senare har liknande verksamheter för barn till föräldrar med psykisk ohälsa samt grupper för barn med separerade föräldrar utvecklats.

Vilket värde har gruppverksamheterna för barn generellt?

2008 utkom en sammanfattande bok om stödgrupper, Forinder - Hagborg: Stödgrupper för barn och ungdomar. Boken innehåller forskningsgenomgångar och beskrivningar av olika stödgrupper. Detta avsnitt utgår till stor del från den boken.

I forskningen har man tittat på stödgrupper utifrån framförallt fyra teoretiska spår:

- KASAM-begreppet
- Systemteoretiska aspekter
- Teorier om att dela erfarenhet med andra och få kunskap tillsammans med andra.
- Teori om lek och skapande

KASAM-begreppet

1987 publicerade den israeliske medicinske sociologen Aaron Antonovsky sin bok *Hälsans mysterium*, som därefter fått stor betydelse i många teoretiska sammanhang, t ex i forskning om vård och folkhälsa.

Antonovsky utgick från tankar om att hälsa och ohälsa inte är två motsatta begrepp, utan att de kan ses som i ett kontinuum där de två finns vid vardera polen. Han ville undersöka vad som bidrar till hälsa i stället för vad som skapar sjukdom. Detta synsätt kallade han salutogentiskt.

Antonovsky utvecklade begreppet generella motståndsresurser, allt som kan ge kraft att bekämpa stressorer. Han fann att människors känsla av sammanhang, KASAM, kan ha stor betydelse för hur de kan hantera olika svåra livssituationer. Med stark känsla av sammanhang

upplever man att man har de resurser som krävs för att möta de krav som situationen innebär, och man upplever att dessa krav är utmaningar – värda investeringar och engagemang. (Forinder-Hagborg 2008 s 39)

KASAM-begreppet innehåller tre komponenter. Människor med hög känsla av sammanhang ser tillvaron som

- Begriplig (jag förstår)
- Hanterbar (jag kan)
- Meningsfull (jag vill)

De tre delarna hör ihop och förutsätter varandra. Kan man förstå sin situation är det lättare att hitta lösningar, men bara om man vill!

Hur kan då stödgrupper bidra till en starkare känsla av sammanhang för barnen?

Att växa upp i en familj där föräldrarna separerat innebär att barn åtminstone under någon tid levt i kris. Deras vardag har förändrats i många avseenden, t ex

- de träffar inte mamma och pappa varje dag
- några barn träffar aldrig mamma och pappa samtidigt
- de flesta barn har två hem som de växlar mellan
- föräldrarna har ofta något olika regler och rutiner i vardagslivet
- många föräldrar är så upptagna av sin egen separationskris att de har svårt att ge stöd till barnen i deras kris.
- många barn lever med föräldrar som är i ständig konflikt efter separationen

Det är viktigt att påpeka att barn inte är hjälplösa offer i denna situation. Tomas Lindstein skriver i sin utvärdering av Ersta Vändpunktens barngrupper om hur barn alltid försöker göra sin tillvaro begriplig och att hitta strategier.

I livssituationer som denna är det värdefullt att med tiden känna att tillvaron kan bli mer begriplig, mer hanterbar och mer meningsfull.

Begriplighet

Barngruppsarbetet är uppbyggt av olika teman, t ex Att leva i skilda världar, Förändringar, Känslor och Familjer. Programmet har en tydlig struktur, där flera moment återkommer träff efter träff. Det skapar en förutsägbarhet, där barnen inte behöver fundera över vad som ska hända närmast. De kan använda sin energi till att delta i övningar och lekar.

Genom sitt arbete med temana får barnet nya kunskaper och kan också förstå sammanhang de tidigare inte förstått. Barnen kan på detta sätt känna att det som hänt går att förklara och förstå. De får också möjlighet att ställa frågor till gruppledarna och de uppmuntras också att ställa frågor till sina föräldrar.

Hanterbarhet

I arbetet med olika teman – genom övningar, lekar, skapande verksamhet – skapas en balans mellan att barnen ser problem utanför sig själv och sina egna reflektioner. De hör hur andra barn resonerar kring gemensamma teman och får därmed perspektiv på sin egen situation. De får titta på temat både abstrakt och konkret. De får dela en gemenskap och känna sig delaktiga.

Barnen kan på detta sätt känna att de kan påverka, att de inte bara blir offer för situationen. De kan skaffa sig verktyg att hantera det som

inte går att förändra. De kan upptäcka resurser både inom sig själva och hos andra.

Meningsfullhet

Medbestämmande är en förutsättning för meningsfullhet, menade Antonovsky. I barngrupper efterfrågas barnens tankar och de uppmuntras att berätta för sina föräldrar om sina önskningsar.

Barnen görs delaktiga i arbetet med olika teman och kan ofta känna en stark gemenskap i gruppen. En del barn känner i detta en befrielse från de sammanhang de vanligen lever i och uppmuntras att tänka själva.

På detta sätt kan barnen finna en ny plats i sin nya situation och känna sig delaktig i nya sammanhang. Barnen kan känna att de inte bara ska relatera till sina föräldrar utan också hitta sitt eget sätt att hantera sin nya sociala värld.

Tomas Lindstein skriver:

När tonåringarna markerade att den viktigaste betydelsen av Vändpunkten var att de hade fått en förbättrad livssituation, gick det som en röd tråd genom deras kommentarer att de hade lyckats ändra på sig själva och därför förändrades också deras relationer och problem. Svaren vittnade om en ökande förmåga att ta livet i egna händer. (Forinder-Hagborg, 2008 s 118)

Han citerar också den brasilianske pedagogen Paolo Freire som skriver

--- med utgångspunkt från erfarenheter som framför allt ungdomar gjort i situationer liknande dem barnen och ungdomarna själva befinner sig i. Detta ger unika förutsättningar för en utveckling som inte bara stannar vid kunskaper och insikter utan också leder till verklig frigörelse från invanda tankemönster, låsta handlingsmönster och känslor av vanmakt. (Forinder-Hagborg, 2008 s 105)

Thomas Lindstein sammanfattar sin forskning om barn som deltagit i Ersta Vändpunktens barngrupper så här:

Det viktigaste för barnen var att

- komma ifrån
- prata med likasinnade

- dela erfarenheter och öde med andra
- detta var i sig identitetsskapande och bidrog till ett påtagligt ökat självförtroende hos barnen.

Han skriver vidare att de teman som behandlades i grupperna

- fångade barnens uppmärksamhet
- bidrog till frigörelse från invanda tankemönster, låsta handlingsätt och känslor av vanmakt.
- detta var meningsskapande i sig.

De vardagskunskaper som förmedlades i grupperna, t ex att lära sig att säga nej, fatta beslut och be om hjälp, bidrog till att barnen förstod sin situation bättre. De kunde se den ur annat perspektiv och det bidrog till att barnets relationer förändrades.

Systemteoretiska aspekter

I psykosocialt arbete utgår man ofta från teorier om sociala systems påverkan på individer. Man talar om omgivningens, t ex nätverkets, betydelse för barns utveckling och inläring och värdet av samarbete mellan olika delar av systemet. Av särskild vikt är t ex hur olika delar av nätverket – t ex de två föräldrarna och deras bakgrundsfamiljer – kan samarbeta med varandra även efter en skilsmässa.

I övergångar mellan olika system är barn ofta otrygga och mer sårbara. Det kan t ex gälla när man flyttar mellan mamma och pappa, när man byter mellan olika klasser i skolan och när man byter bostadsort. Ju mer kontakt det finns mellan de olika sammanhangen i barnets liv, till exempel mellan skola och familj, desto bättre är det för barnet.

I stödgrupper talar man med barnen om dessa situationer och barnen får gestalta och beskriva vad som gör dem tryggare och vad de behöver för att trivas i sina olika system.

Den amerikanske psykoanalytikern Erik H Erikson verkade på 1950- och 1960-talen och hans utvecklingsteoretiska teorier har haft stor betydelse. Han var ingen systemteoretiker men han skrev om:

... den sociala och kulturella omgivningens inflytande för individens personliga utveckling inom ramen för den totala livscykeln samt att denna livscykelns kritiska faser under olika perioder kräver av individen specifika lösningar i samspel med dess omgivning. (Forinder-Hagborg, 2008 s 295)

Teorier om dialog och reflektion

I allt psykosocialt arbete med människor betonas värdet av dialog och eget reflekterande. Genom dialog med andra blir både barn och vuxna medvetna om sina egna tankar och känslor och om vad man behöver för att må bra. Att dela upplevelser och tankar med andra människor kan bidra till lättnad och gemenskap.

Stödgrupper för barn har ofta beskrivits som ”pedagogiska grupper med terapeutisk funktion”. Med det menas att information och kunskap förmedlas till barnen, och att kunskapsmomenten blir föremål för både egen reflektion, dialog och lek. Barnen reflekterar enskilt när de gör olika övningar och delar senare sina tankar i gruppen. Detta bidrar till en lättnad för barnen.

Reflektionerna i gruppen förstärker det pedagogiska innehållet. Barnen får t ex träna nya bemästringsstrategier. Att tänka själv bidrar till nya tankar och ger också upphov till nya frågor som kan ge ny förståelse. Att ”benämna”, att sätta ord på sina egna tankar och känslor bidrar till att man ser saker i nytt ljus.

Som exempel kan nämnas teman om barns rättigheter, vilket kan bidra till en ökad förmåga hos barnet att sätta gränser runt sig själv.

Erik H Erikson skrev om hur barn och ungdomar försöker finna lösningar. Barn är inte bara hjälplösa offer för sin situation. De är aktiva och försöker hitta kunskap och alternativ. De bygger sin värld. En stödgrupp kan vara en salutogen läromiljö.

Den amerikanska psykologen Judith Lewis Herman skriver i sin bok om psykiska trauman:

De erfarenheter som utgör kärnan i ett psykiskt trauma är att man görs maktlös och att banden till andra klipps av. Tillfrisknandet grundar sig därför på att överlevarens självbestämmande återställs och att nya band skapas. Tillfrisknande är endast möjligt inom relationer, det går inte att uppnå i isolering. Med hjälp av de förnyade banden till andra återskapar överlevaren de psykiska förmågor som skadades eller deformerades av den traumatiska upplevelsen. (Forinder-Hagborg, 2008 s 296)

Teorier om lek och skapande verksamhet

Leken är barnets väg att utforska verkligheten och att prova olika roller. I leken kan barnet föreställa sig hur andra tänker. I leken utvecklas fantasin, empatin och språket. Barnet kan i leken förstärka det som fungerar i sitt liv, bearbeta det som är svårt och hitta utvägar.

I leken och i skapande verksamhet utvecklas barnets ickeverbala uttrycksätt. Den norske psykologen Atle Dyregrov beskriver hur det minskar barnens spänningsnivå, samtidigt som tankar och intryck får ett konkret utlopp. Försvarsmekanismer aktiveras inte på samma sätt som i samtal, och barnet får därigenom möjlighet att integrera tankar och känslor kring sin situation. (Forinder – Hagborg, 2008 s 51)

I leken växlar barnet mellan djupaste allvar och humor. Det är väl känt att glädje och skratt befrämjar hälsa.

I stödgrupperna används leken både som en fri aktivitet och som del i arbetet med olika teman. T ex kan man spela teater om olika känslor, skapa collage om olika sorters familjer och måla hur skilsmässan förändrat familjen.

Problem med gruppverksamhet för barn

Annemi Skerfving har i sin rapport ”Utvärdering av barngruppsverksamheter – ett metodutvecklingsprojekt” (Skerfving 2009) sökt forskning om stödgrupper för barn. Hon har mest funnit positiva resultat av verksamheterna men också några få studier, där stödgrupper bidragit till mer problem för ungdomar.

I en amerikansk studie träffades ungdomar vars föräldrar hade drogproblem. Där fann man att ungdomar i en viss ålder, då kamratgruppen har stark påverkan, förstärkte sina riskbeteenden genom att berätta om dem för varandra.

I en annan amerikansk studie blev det tydligt att barn måste ha en viss språklig och kognitiv förmåga för att kunna dra nytta av det ursprungliga Children Are People Too-programmet. När programmet användes i socialt mycket utsatta områden, där barnen levde nära våld och tungt drogmissbruk, krävdes en omarbetning. Därefter kunde barnen använda sig av programmet på ett bättre sätt.

Sammanfattning

Vi har ovan sammanställt delar av den forskning som idag finns tillgänglig om stödgrupper för barn i allmänhet. Det är tydligt att stödgrupper kan bidra till

- Att barn utvecklar en starkare känsla av sammanhang
- Att barn kan få nya tankar om sitt sociala nätverk och sin familj och därmed kunna förhålla sig annorlunda till nya situationer.

- Att barnen kan träna sig i att reflektera och uttrycka sig och därmed också använda sig av nya kunskaper
- Att barn kan använda lek och skapande för att hantera och bearbeta sina svårigheter.

Skilda världar

I detta kapitel beskrivs den verksamhet som startade redan 1996. Materialet har dels hämtats från den egna dokumentation, dels från den gruppintervju som gjordes med personalen sommaren 2008.

Bakgrund

I mitten av 1990-talet besökte familjerättsenheten i Sundsvall Skottland där de fick ta del av ett arbete med gruppverksamhet för barn med separerade föräldrar. De tog med sig arbetsmetoden hem och anpassade den till sina egna förhållanden. 1996 startade familjerättsenheten den första barngruppen i Sundsvall och de har sedan dess haft återkommande grupper varje termin. Verksamheten var till en början ett projekt men övergick till att ingå i den ordinarie verksamheten.

”Nya möjligheter i skilda världar” har fått genomslag även i andra delar av landet. Flera kommuner och BRIS har varit på studiebesök i Sundsvall och därefter startat liknande grupper. En av besökarna Birgitta Grane har tillsammans med kollegan Barbro Andersson tagit fram ett kompendium för gruppverksamhet, ”Mina föräldrar är skilda”. Materialet säljs genom BRIS.

Verksamhetens uppdrag och syfte

Gruppverksamheten startades utifrån förutsättningen att den skulle verka stödande för barn vars föräldrar separerat. Genom att erbjuda stöd i denna form kan problem och lidande hos barnen förebyggas. Eftersom barn har en tendens att hålla känslor och tankar kring separationen för sig själv fungerar möjligheten att prata med andra terapeutiskt. (Byström, 1998)

Syftet med barngrupperna är (Byström, 1998):

- Att erbjuda barnen ett sammanhang där de kan känna sig trygga att uttrycka sina tankar och känslor omkring sina föräldrars separation under konfidentiella former.
- Att ge barnen möjlighet att dela sina erfarenheter med andra barn, att få stöd av varandra och anförtro varandra.
- Att stödja barnens naturliga förmåga till utveckling och till att hantera förändringar.
- Att barnen ska ha roligt.

Arbetssätt

Inför de första omgångarna med barngrupper spred personalen informationen till personer de tidigare varit i kontakt med. Detta gjordes främst för att det var ett sätt att snabbt komma igång med grupper. Det visade sig att personer som fått information från socialsekreterare på familjerättsgruppen var mer intresserade och positivt inställda än personer som fått information från andra socialsekreterare. Dels hade socialsekreterarna liten kunskap om verksamheten, dels är inte denna kontakt lika frivillig och i grunden positiv för föräldrarna som kontakten med familjerättsenheten.

Kort efter starten av verksamheten påbörjades en allmän informations-satsning kring verksamheten. Affischer och broschyrer spreds i olika forum, till exempel via skolan. Verksamheten fick också uppmärksamhet i media. Ett visst mått av ”mun till mun”-information förekom också. Det innebär att de som deltog i grupperna inte behövde komma från familjer med tidigare kontakter med Socialtjänsten. (Byström, 1998)

Grupperna består av barn mellan sju och tolv år. Vid det första tillfället kommer både föräldrar och barn, barnen träffas i ett rum med ledarna och föräldrarna i ett annat. Därefter träffas barnen vid ytterligare nio tillfällen, två timmar per gång, en kväll i veckan. Förutom den inledande träffen inbjuds föräldrarna vid ytterligare två tillfällen till mamma- respektive pappaträff.

Varje träff har haft ett tema, som följer en fastlagd struktur. Arbetet har dock anpassats efter deltagarna i grupperna. Eftersom grupperna handlar mycket om att ge möjlighet att dela erfarenheter har barnens behov fått styra hur träffarna utvecklas.

Gruppledarna är anställda socialsekreterare vid familjerättsgruppen och de utses genom ett rullande schema så att de flesta handläggare får möjlighet att leda en grupp. Detta för att undvika personberoende och för att flera handläggare ska bli delaktiga i verksamheten.

Verksamhetens utveckling

Verksamheten har varit relativt oförändrad under tiden den pågått. I starten använde man sig av ett omarbetat material av uppgifterna som hämtats från Skottland. Det innebär sex träffar med olika teman. Diskussioner och övningar blandades upp med lekar och fika för att barnen skulle hålla intresset uppe under de två timmar som träffarna pågick.

Idag har antalet träffar utökats till nio, och några teman lagts till. Gruppledarna har också mer kontakt med föräldrarna idag. Det har utvecklats successivt så att man idag har träffar i början och slutet av verksamheten, med kvinnor och män för sig. Den första föräldraträffen är en information om verksamheten, och den andra träffen innebär en återkoppling kring det som träffarna med barnen har tagit upp. Barnen skapar en önskelista tillsammans där de ställer upp krav på föräldrarna, för att skilsmässan ska fungera bra för dem. Tanken är att detta ska beröra föräldrarna och ge dem djupare insikter om hur skilsmässan påverkar barnen och hur de själva kan underlätta barnens situation. Enligt personalen brukar denna träff vara mycket känslsam och leda fram till just detta hos många föräldrar.

Andra förändringar som gjorts handlar om att göra det material som används mer tilltalande genom att bl.a. plasta in temablad, och att man idag har en lokal som är mer lämpad för barngrupperna.

Läroprocessen

Det viktigaste som personal och chef lyfter fram när det gäller vilka lärdomar arbetet har gett handlar om att fördjupa sina kunskaper om hur skilsmässor kan påverka barn. Att möta många barn och höra dem berätta blir ett komplement till den kunskap som går att läsa till sig i forskningsrapporter och böcker. Det ger också större möjlighet att nå fram till föräldrar med informationen, i till exempel samarbetssamtal. När föräldrarna får höra att barnen i barngrupperna ofta tar upp att de ogillar vissa saker, får det större genomslag än om personalen säger att forskning visar samma sak.

En annan lärdom är en ökad respekt för hur barn kan hjälpa varandra när de får rätt stöttning och rätt uppmärksamhet. Barngruppen innebär att varje barn får mycket uppmärksamhet både från vuxna och andra barn, och barnen beskrivs som ”mycket generösa” under de förutsättningarna. De hjälper varandra med tips utifrån sin egen erfarenhet och följer upp hur det har gått för dem som fått tips om att lösa en situation på ett särskilt sätt. De kan också ge varandra mycket hopp och tröst.

Fördelarna med att arbeta med grupper upplevs vara just det, att barnen får stöd och idéer från andra barn i liknande situationer, stöd som de inte kan få från vuxna. Gruppledarna står för struktur och trygghet, och leder gruppen in på viktiga frågor, men det är barnen som fyller träffarna med innehåll och stöttar varandra. Nackdelarna kan vara att det finns barn som känner olust i grupper med andra barn. Barn som har en särskilt svår situation kan också ha svårt att känna igen sig i de andras berättelser, och ibland må dåligt över att andras föräldrar ver-

kar lösa situationen bättre än deras egna. Det upplevs dock som ovanligt att situationen är så svår att den påverkar barnet så.

Att överleva ett decennium

Det är slående att verksamheten har pågått under lång tid, endast i ett tidigt skede finansierat av projektmedel, utan några större förändringar. I en kommunal verklighet av omorganisation och neddragningar är det intressant att beakta de faktorer som kan ha bidragit till att bevara verksamheten, särskilt med tanke på att den inte är lagstadgad.

Intervjuerna med chef och personal visar att en viktig anledning till verksamhetens överlevnad verkar vara att det redan från början fanns en stor önskan om att förankra arbetet i hela personalgruppen. Det fanns en stor medvetenhet om risken med att låta några personer driva verksamheten. När sådana "eldsjälar" försvinner riskerar verksamheten att läggas ner. Den metod som användes för att involvera all personal var att låta alla hålla i grupper efter ett rullande schema. Grupperna hålls alltid av två socialsekreterare, och när en ny grupp startar består gruppledarna av en av de som hade den senast gruppen och en person som inte haft grupp på ett tag. Det gör att erfarenheter tas tillvara mellan olika tillfällen, utan att handledarrollen koncentreras till ett fåtal personer.

En annan viktig anledning verkar vara att familjerättsenhetens chef alltid har varit mycket engagerad i verksamheten och sett den som positiv. Den tidigare chefen beskrivs som en stark förespråkare för verksamheten och den nuvarande chefen var med på den ursprungliga resan till Skottland och ser verksamheten som mycket viktig. Hon beskriver själv att hon "nog skulle bråka mycket" om det bestämdes att verksamheten skulle läggas ner.

Att hålla i barngrupperna verkar också ge mycket energi till personalgruppen. Det blir ett annorlunda inslag i det dagliga arbetet och de flesta verkar uppleva det som mycket positivt att få träffa barn under sådana lättsamma former samtidigt som man bidrar till att hjälpa dem framåt ur en svår situation.

Det kan inte heller uteslutas att den uppmärksamhet som verksamheten rönt, och den stolthet som kommer av att göra något som var först i Sverige, kan påverka positivt. Det kan ha bidragit till att personalen visat stort engagemang och också gett verksamheten ett stort värde för ledningen, då det gav en bild av kommunens socialtjänst som framåtsträvande.

Barnens intryck och uppfattning

Verksamheten

De deltagare som har intervjuas har olika uppfattningar om verksamhetens nytta. Det som förenar är en generell positiv inställning till verksamheten och ganska få minnen av till exempel övningar eller det som togs upp. De minns att det tyckte att det var ”roligt” och att man ”lekte”. Att träffa andra barn sågs också som positivt. Bara någon enstaka beskriver det mer som ”slöseri med tid”.

Det faktum att gruppen bestod av andra barn med liknande erfarenheter och att fokus låg på barnen är mycket tydligt. De flesta minns de andra barnen i gruppen tydligare än ledarna, och de nämner att man pratade med varandra om upplevelser, problem och liknande. För de flesta var det positivt att prata med andra barn. Någon nämner att det var jobbigt att ta upp saker, att man var ”rädd att de skulle skratta”. Denna person hade hellre pratat med någon vuxen. Det är dock ett undantag och flera nämner specifikt att det var skönt att prata med andra i samma situation.

Det visar sig också i intervjuerna att det var viktigt att det var en formell grupp. Flera tar upp den egna tystnadsplikten, och betonar hur viktig den var. Vissa föräldrar var nyfikna på vad som hände i gruppen, men barnen kunde referera till tystnadsplikten, både när det gällde sådant som de sagt och sådant som andra sagt, och upplevde då att de hade rätt att hålla det som sagts för sig själva. En person berättar också om när tystnadsplikten brutits gentemot en förälder, och det upplevdes som ett svek. Personen i fråga beskriver det så här:

En gång berättade jag en sak för (personalen) som jag trodde skulle vara en hemlighet mellan oss men då berättade de för min mamma och då vågade jag inte prata mer. Jag var jätterädd att mamma skulle bli ledsen för att jag berättat om henne.

Det formella med gruppen betonas också av att ingen umgicks med någon av de andra barnen någon annanstans än i gruppen. Vissa hälsade inte ens om de sågs på stan. Det verkar ha gett en distans till varandra, och gjort det lättare att lyfta fram problem som man inte tog upp med föräldrar eller vänner. Att alla hade gemensamma erfarenheter verkar ha varit tillräckligt för att skapa trygghet i gruppen så att alla vågade ta upp sådant de upplevde som svårt.

Effekter av verksamheten

När det gäller frågan om vad barnen fick ut av att delta i grupperna går meningarna isär. Vissa säger sig inte ha fått ut så mycket av att delta. De ser det inte som meningslöst eller otrevligt, men gruppen har heller inte hjälpt dem att bättre hantera skilsmässan. Det här är till största delen barn som inte anser att föräldrarnas skilsmässa var svår att hantera. Dessa barn upplever att föräldrarna till exempel inte bråkade så mycket, och att det inte var ”så farligt” att föräldrarna skildes. Skilsmässan fortsatte inte i konflikt mellan föräldrarna, utan hanterades väl av de vuxna.

Vissa barn uppger att gruppverksamheten har påverkat dem positivt. Olika barn uppger olika saker som de har fått med sig från verksamheten, exempelvis att de inte längre såg sig som ensamma om sin upplevelse eller att de inte behövde vara en budbärare mellan sina föräldrar. Speciellt i situationer där föräldrarna inte själva har hanterat skilsmässan väl har dessa barn fått mycket stöd i gruppen och kunnat säga ifrån när det gäller sådant som de tyckt varit obehagligt. Att det togs upp i gruppen gjorde att det var mer accepterat.

Det blev lite pondus i mina nej när jag sa att jag lärt mig det på skilda världar.

Att få möjlighet att bearbeta det som händer kan ses som viktigt, och vissa tycker att det har hjälpt. Någon nämner att ett syskon som inte deltagit i gruppverksamheten inte har bearbetat skilsmässan lika bra. Det beskrivs på detta sätt:

Jag är den av syskonen som hanterat skilsmässan bäst. Jag tror att det beror på att jag fick möjlighet att bearbeta den tidigt.

Det flera ser som positivt är att de fick möjligheten att prata med någon, och att det var positivt att det var personer som inte var inblandade i konflikten. Samtidigt säger flera av dem att de hade önskat att föräldrarna hade talat mer om skilsmässan och själva gjort ansträngningar för att försöka lösa det barnen upplevde som problem. Det är tydligt att det i flera fall är föräldrarnas oförmåga att lösa konflikten på ett bra sätt som gjort barnen mest illa. Några nämner att det hade varit bra om föräldrarna också varit med på några träffar, och det kan tolkas som om de anser att föräldrarna skulle ha behövt lära sig en hel del om hur en skilsmässa kan genomföras på bästa sätt.

På längre sikt är det inga barn som upplever att verksamheten hade någon direkt effekt på deras relation till föräldrarna, eller på föräldrarnas relation till varandra. Främst de som har haft svårt att hantera

skilsmässan eller genomgått en skilsmässa med mycket konflikter anser dock att de själva har fått positiva effekter av verksamheten.

Jag har ingen hjälp av det idag, men det jag lärde mig har hjälpt mig att ta mig dit jag är idag.

Föräldrarnas intryck och uppfattning

Verksamheten

De föräldrar som intervjuats har kommit kontakt med verksamheten på olika sätt, via anslag, tidigare kontakter med socialtjänsten eller via bekanta som rekommenderat den. De hade sällan stora förväntningar på verksamheten innan, många saknade detaljkunskaper om vad verksamheten gick ut på. De förväntningar som fanns handlade ofta om att barnen skulle ges möjlighet att prata med andra barn som varit med om samma sak.

Alla de intervjuade föräldrarna är nöjda med verksamheten, och ångrar inte att de lät barnen gå där. De tycker att ledarna höll en bra nivå, de beskrivs som pedagogiska och trevliga. Alla barn har varit nöjda när de har kommit från träffarna. På grund av att föräldrarna inte deltog och att barnen hade tystnadsplikt vet inte föräldrarna så mycket om vad som hände på träffarna, men de upplever att barnen har mått bra i samband med träffarna och fått göra roliga saker.

Föräldrarna berättar att barnen har tagit träffarna på stort allvar, det har varit viktigt för dem att det är något de gör för att få diskutera skilsmässan. Tystnadsplikten kommer upp i flera av intervjuerna som någonting viktigt, som barnen höll hårt på. Trots att träffarna har varit lekbetonade har ändå flera barn sett det som något speciellt och viktigt, som de går till för att deras föräldrar har skilt sig.

Många föräldrar framför önskemål om uppföljningsträffar. Dessa skulle kunna innebära både att barnen ska få chans att träffa sina kamrater i gruppen och att de skulle få höra vissa saker igen. Det skulle kunna vara positivt eftersom det är lätt att glömma en del av det man lärt sig, menar dessa föräldrar.

Effekter av verksamheten

Föräldrarna ser genomgående förändringar hos barnen sedan de deltagit i verksamheten. De beskriver att barnen vågade prata mer om sina känslor och annat de upplevde i samband med skilsmässan. Barn som varit oroliga eller utåtagerande blev också lugnare både direkt efter träffarna och på längre sikt.

Föräldrarna beskriver också att barnen har fått nya kunskaper både genom ledarna och genom att möta andra barn i samma situation. De har förstått sådant som att skilsmässan inte är deras fel, att de inte be-

höver acceptera vilket beteende som helst från sina föräldrar och att de har rätt att säga nej. På så sätt har barnen blivit både kunnigare och starkare i sin roll gentemot föräldern.

Slutsatser

Vilken påverkan har verksamheten på barnen som deltar?

I social forskning och folkhälsoforskning talar man idag mycket om att minska den totala mängden riskfaktorer och öka tillgången på skyddsfaktorer. Det är tydligt att de barngrupper som genomförts inom ramen för Skilda Världar innehåller många av de element som forskningen nämner som viktiga för barns möjlighet att hantera en svår situation. De teman man arbetar med och kontakten med andra barn och vuxna kan också bidra till ökad resiliens för barnen.

Genom att ge barnen möjlighet att i en trygg miljö diskutera och bearbeta sina upplevelser tillsammans med andra barn kan deras känsla av sammanhang öka, och därmed också deras förmåga att hantera situationen. Flera deltagare nämner hur de har blivit stärkta av den kunskap de fått till exempel om att barn inte ska behöva agera som budbärare mellan sina föräldrar.

Barnen får också genom kontakterna med andra barn, ett nätverk av individer som förstår deras situation. Intervjuundersökningen visar att barnen ser mycket allvarligt på sitt deltagande, och använder de andra barnen på samma sätt som vuxna använder formella nätverk. De är inte i ordets rätta bemärkelse vänner, och umgås inte på fritiden. Det de gör tillsammans är begränsat till att diskutera och reflektera över sin situation, även om lek och skoj under träffarna är en viktig del.

Att verksamheten balanserar lek och skapande med dialog och reflektion visar också på att personalen förstår det viktiga i både ickeverbala och verbala uttryckssätt för att utvecklas som människa. Flera av deltagarna som nu är unga vuxna nämner att de tycker att de har hanterat sina föräldrars skilsmässa på ett bra sätt, och att orsaken kan vara att de haft möjlighet att bearbeta den genom Skilda Världar.

Verksamheten har också betydelse för barnens föräldrar. Barnen fick hjälp att uttrycka sig och kunde också hävda sina rättigheter inför föräldrarna.

Från personalens håll verkar man inte ha upplevt några av de problem som kan finnas med barngrupper. De upplever att de flesta barn som varit med har fungerat väl i gruppen och varit väldigt generösa i att stötta sina kamrater. Barn som lever i särskilt svåra situationer upplevs inte få ut lika mycket av gruppen, då det inte kan känna igen sig i det som de andra barnen berättar.

Hur har verksamheten överlevt i tio år?

Det är relativt ovanligt att verksamheter som startar som projekt övergår till permanent verksamhet och sedan bedrivs kontinuerligt under mer än tio år, speciellt när det inte finns några krav på att kommunen ska ha denna typ av verksamhet.

Det går att se flera organisatoriska orsaker till att verksamheten har överlevt. Den ena är den driftform som personalen valde i ett tidigt skede. Att låta så många som möjligt delta som gruppleddare bidrar till ett delat engagemang i personalgruppen. Det förhindrar den skörhet som uppkommer när enstaka ”eldsjälar” driver en verksamhet. Om någon slutar avstannar inte verksamheten, och hela personalgruppen har också förståelse för den tid det tar för de för tillfället ansvariga gruppleddarna att förbereda och hålla gruppen.

Att blanda in många personer i genomförandet kan ha sina risker, framförallt kan det leda till att kompetens inte byggs upp lika snabbt som om enstaka nyckelpersoner är ansvariga. I detta fall har man löst det genom att låta en av de som höll grupp senast fortsätta med nästa grupp. Det gör att erfarenheter tas till vara över tid.

En annan viktig organisatorisk orsak är det engagemang som verksamhetens chefer har uppvisat. Både den tidigare chefen och den nuvarande verkar se stora fördelar med verksamheten och vara beredda att ta strid för att behålla den om den någon gång hotas av nedläggning. Stöd från ledningen är mycket viktigt för att skapa kontinuitet för en verksamhet. De prioriteringar som måste göras för att kunna bedriva gruppverksamheten behöver få stöd från ledningen. Utan detta stöd kan verksamheten bara bedrivas om den aldrig inkräktar på annat arbete.

Förutom de organisatoriska orsakerna kan det faktum att verksamheten under en tid var den enda i sitt slag i Sverige och fick mycket uppmärksamhet bidra till att den överlevt. Positiv uppmärksamhet kan skapa en stolthet hos personal och chefer som gör att verksamheten prioriteras. Denna uppmärksamhet kan också leda till att chefer och politiker påminns om verksamheten och dess fördelar regelbundet. På så sätt omges verksamheten av någonting positivt och den kan inte lika lätt föreslås som en nedskärning.

Litteratur

Ahlberg, Jenny: Efter kärnfamiljen – Familjepraktiker efter skilsmässa. Avhandling i sociologi, Örebro universitet 2009.

Allmänna Barnhuset , 2001. Någon måste sätta ned foten.... När föräldrar inte kan enas om vårdnad, boende och umgänge..

Berman, Claire. Vuxna skilsmässobarn berättar. Om hur föräldrarnas skilsmässa kom att påverka deras liv. Prisma, 1992

Byström, Inger. Nya möjligheter i skilda världar. Redovisning av projekt Gruppsamtal för skilsmässobarn., Socialstyrelsen, 1998

Forinder, Ulla och Hagborg, Elisabeth (red), Stödgrupper för barn och ungdomar. Studentlitteratur 2008

Skerfving, Annemi: Utvärdering av barngruppsverksamhet – ett metodutvecklingsprojekt. Regionförbundet Uppsala läns, FoU-rapport 2009/1.

Skolverket, Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, 2004. Tänk långsiktigt! En samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa.

Socialstyrelsen 2003. Vxelvis boende – att bo hos både pappa och mamma fast de inte bor tillsammans.

Wadsby, Marie. Children of divorce and their parents. Linköping University Medical Dissertations nr 405. 1993

Öberg, Gunnar & Bente. Vuxna skilsmässobarn berättar., Prisma, 2002

Bilaga 1 Frågeformulär

Frågeformulär – föräldrar

Bakgrund

Kön?

Hur många barn har du, deltog alla? Varför?

Hur länge sedan gick dina barn barngruppen ”Skilda värdar”/hur gammal var de då?

Var bor barnen nu?

Berätta om kontakten med dina barn idag?

Barnens kontakt med den andra föräldern?

Din kontakt med den andra föräldern i dag?

Verksamheten

På vilket sätt kom du i kontakt med verksamheten?

Varför valde du att låta dina barn medverka?

Hur tror du att barnen upplevde verksamheten?

Ville de gå på verksamheten, hur var de när de kom hem, glad ledsen, upprymd, tyst?

Upplvde du någon skillnad på barnen efter barngruppen?

Blev det någon skillnad för dig som förälder? Relation mellan föräldrarna, relationen till barnen?

Vilka förväntningar hade du på verksamheten?

Infriades dessa förväntningar, nådde du dit du ville nå?

Fick du något konkret stöd?

Fick barnet något konkret stöd?

Vad är din första tanke när du tänker på verksamheten?

Nåt särskilt du minns?

Gruppledarnas betydelse?

De övriga föräldrarnas betydelse?

Något du saknade/skulle ha gjorts annorlunda?

Var det något som var särskilt bra, händelser, episod, person - berätta?

Något som var särskilt dåligt – berätta?

Skulle du rekommendera detta till dina vänner? Varför?

Skulle du göra om det om du hamnade i samma situation igen? Varför?

Frågeformulär – barn/ungdomar

Bakgrund

Ålder Kön

Hur länge sedan gick du barngruppen "Skilda värdar"/hur gammal var du då?

Eventuella syskons deltagande?

Bor du hemma hos en av föräldrarna nu? Vilken?

Berätta om din kontakt med dina föräldrar idag?

Verksamheten

Vad minns du från gruppen?

Vad är din första tanke när du tänker på gruppen?

Var det något som var särskilt bra, händelser, episod, person - berätta?

Något som var särskilt dåligt – berätta?

Hur minns du gruppledarna, deras roll, betydelse?

Hur minns du de övriga barnen i gruppen?

Minns du vad du tänkte när du skulle börja?

Fick du veta vad det var för verksamhet?

Minns du varför/ fick du vet varför?

Vad tyckte dina föräldrar om att du gick i barngruppen? Ställde de frågor, var oroliga etc..

Minns du vem som tog initiativ till att du skulle gå?

Fick du någon hjälp? Något konkret stöd? (uttrycka sina känslor och egna önsningar, få stöd, att kunna säga ifrån, att de inte är ensam)

Kan du beskriva vad som hände hur du kände?

Upplevde du att det blev någon förändring i din relation till föräldrarna? Deras relation?

Saknade du något/något som skulle gjorts på ett annat sätt?

Om du själv hamnade i samma situation som vuxen kan du då tänka dig att låta dina barn gå i en liknande grupp? Varför?

Frågefomulär – personal familjerätten - gruppintervju

Har ni alla arbetat med barngrupper?

Hur sker fördelningen?

Vilka var med från början?

Berätta om de första grupperna?

Vad tog ni med er från dem?

Hur har grupperna förändrats – hur har själva processen sett ut? Vilka erfarenheter har lett till förändringar?

Hur ser grupperna ut idag?

Är det aktuellt med ytterligare förändringar?

Har ni förändrat er teoretiska utgångspunkt? Ex grupp kontra individ och föräldrastöd kontra barnstöd?

På vilket sätt påverkar era erfarenheter från barngrupperna ert övriga vardagsarbete?

Teman för barngruppsverksamheten Nya möjligheter i skilda världar

Genomgående teman från 1996 och fortfarande är

Förändringar

Känslor

Familjen

Separationer

Vad kan man förändra, vad måste man lära sig att leva med

Utvärdering, avslutning

Gruppträffarna innehåller att arbeta med teman i grupp och individuellt med arbetsmaterial varvat med lekar och en fikapaus. Inledning och avslutning på träffarna har en särskild struktur. Högläsning och film används.

Vi har successivt utökat från sex till nio träffar.

Från 2006 används följande teman:

Skilda världar, inledning förväntningar

Förändringar i barnets liv

Känslor, två träffar 1) vilka känslor finns 2) vad händer när känslor krockar

Familjen

Separationer

Jag är värdefull – självkänsla/självförtroende

Vad kan man förändra, vad måste man lära sig att leva med

Utvärdering, avslutning

Vi använder i stort programmet i ”Mina föräldrar är skilda”

Om gruppverksamhet för barn till skilda föräldrar av Barbro Andersson och Birgitta Grane 2006. Kan köpas genom BRIS.

I programmet ”Mina föräldrar är skilda” ingår föräldrträffar. Från hösten 2006 har därför gruppverksamheten även innehållit två träffar vardera med pappor respektive mammor i anslutning till barnträffarna i början och slutet av grupprogrammet.

Uppgifterna har sammanställts av Karin Larsson, Familjerättsgruppen Sundsvall

Skilda världar

Tio år med en gruppverksamhet för barn som har skilda föräldrar

Skilda Världar är en gruppverksamhet för barn till skilda föräldrar som drivs av familjerättsenheten i Sundsvalls kommun. När verksamheten startade var den unik i Sverige, och den har rönt mycket uppmärksamhet. Trots att verksamheten inte är lagstadgad har den funnits i kommunen under mer än tio år, vilket kan ses som exceptionellt.

Denna rapport beskriver verksamhetens utveckling sedan starten och syftar till att besvara frågorna om vilka effekter verksamheten har haft på de barn som deltagit samt vilka faktorer som ligger bakom verksamhetens överlevnad.

Ingegerd Gavelin är socionom och handledare. Hon har arbetat med frågor kring barn och familj som kurator och i sitt företag med handledning och utbildning. Bl a har hon startat Sundsvalls kommuns Föräldramottagning. På FoU Västernorrland arbetar hon med inriktning mot kommunernas Individ- och familjeomsorg.

Anna Jakobsson Lund är filosofie magister med Statsvetenskap som huvudämne och arbetar huvudsakligen med utvärdering och undervisning i vetenskaplig metodik. Anna har speciell orientering mot utvärdering inom FoU-enheten.

FoU-Västernorrland finansieras av kommunernas socialtjänster i Västernorrland med Kommunförbundet Västernorrland som huvudman. Enhetens uppdrag är att fånga upp idéer och stödja forsknings-, utvecklings- och uppföljningsprocesser inom socialtjänsten samt att göra dessa tillgängliga för socialtjänstens personal. mer information om FoU Västernorrland finns på www.fouvasternorrland.se